

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย "การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย" ดำเนินการในช่วง 4 มกราคม 2542 ถึง 3 มกราคม 2545 ด้วยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างองค์ความรู้ด้านการวิจารณ์ใน 4 สาขา คือ วรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ และสังคีตศิลป์ เพิ่มความชัดเจนในการวิจารณ์ให้กลุ่มบุคคลต่างๆ สร้างเครือข่ายระหว่างศิลปิน นักวิชาการ นักวิจารณ์ และผู้สนใจทั่วไป รวมทั้งการวิจารณ์ศิลปะในการเสริมสร้างพลังทางปัญญาและวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ให้แก่สังคมร่วมสมัย

สำหรับวิธีการวิจัยนั้น ใช้การรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์ ผู้รู้ การทดลองสอนในระดับต่างๆ การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ อันรวมถึงการฝึกฝนการวิจารณ์จากการสัมผัสกับตัวงานศิลปะต้นแบบ และการสร้างและเผยแพร่งานวิจารณ์โดยร่วมมือกับสื่อแขนงต่างๆ

ผลการวิจัยปรากฏว่า การวิจารณ์ละครเวทีแบบลายลักษณ์นั้นมีพัฒนาการตามการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สังคม วัฒนธรรม และค่านิยม การเขียนบทวิจารณ์ละครเวทีในสังคมไทยเกิดขึ้นพร้อมกับการเรียนการสอนละครตะวันตกในมหาวิทยาลัย ในขณะที่บทวิจารณ์ละครเวทีปรากฏมากขึ้นตามพัฒนาการของละครเวที แต่การวิจารณ์ละครไทยหรือนาฏศิลป์ไทยแบบประเพณีนั้นแทบไม่มีเลย หากมีก็จะพบในวัฒนธรรมมุขปาฐะเช่นการสัมมนาเชิงวิชาการหรือการสัมภาษณ์ อีกทั้งยังไม่มี การให้ความสนใจอย่างจริงจังต่อศิลปะการแสดงที่เกิดขึ้นในภูมิภาคต่างๆ ผลจากการสัมภาษณ์ และการสัมมนาสะท้อนว่าการวิจารณ์ละครในสังคมไทยยังเป็นวัฒนธรรมมุขปาฐะมากกว่าลายลักษณ์ ผู้สร้างงานนิยมฟังทัศนะวิจารณ์อย่างไม่เป็นทางการในระดับของบุคคลมากกว่าที่จะเป็นกิจสาธารณะ และวัฒนธรรมในการรับฟังการวิจารณ์ยังเป็นสิ่งที่สังคมไทยยังคงต้องใช้เวลาในการสร้างความคุ้นชิน แม้แต่สถาบันการศึกษาก็ไม่ได้เน้นในเรื่องของการสร้างนักวิจารณ์ การวิจารณ์ละครจึงเป็นเพียงกิจกรรมริมขอบของกลุ่มบุคคลเพียงกลุ่มเล็กๆ นอกจากนี้ การวิจารณ์ละครมักจะถูกกำหนดด้วยลักษณะเฉพาะตัวของสื่อสิ่งพิมพ์นั้นๆ ซึ่งกลายมาเป็นข้อจำกัดในการทำงานวิจารณ์ ทำให้นักวิจารณ์บางคนไม่สามารถเขียนบทวิจารณ์ที่มีสาระทางวิชาการตามที่ใจต้องการได้ นอกจากนี้ อิทธิพลทางการตลาดยังส่งผลให้ผู้เขียนคอลัมน์วิจารณ์บางคนต้องเขียนในลักษณะของรายงาน วัฒนธรรมหรือประชาสัมพันธ์มากกว่าที่จะเป็นการเขียนวิจารณ์จริงๆ

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมด แม้ว่าจะปรากฏการตีพิมพ์บทวิจารณ์มากขึ้นในระยะหลังนี้ แต่กลับพบว่า บทวิจารณ์ที่มีคุณสมบัติสอดคล้องหรือใกล้เคียงกับทิศทางที่โครงการวิจัยได้วางไว้ ซึ่งเน้นประเด็นพลังทางปัญญา กลับมีอยู่จำนวนน้อย แม้ว่าผู้วิจัยจะพยายามให้ความสำคัญต่อการคัดเลือกบทวิจารณ์ของไทยมากกว่า แต่ก็พบอุปสรรคที่ว่าไม่สามารถจัดทำสรรนิพนธ์จากงานของ

ไทยให้ครบ 50 บทได้ ไม่ใช่เพราะว่าจำนวนงานที่ตรงแนวทางของโครงการวิจัยมีไม่เพียงพอ แต่เป็นเพราะจำนวนที่มีนั้นมักจะเป็นผลงานของบุคคลที่อยู่ในวงจำกัดไม่กี่คน จึงจำเป็นต้องศึกษาและค้นคว้าบทวิจารณ์จากต่างประเทศเพิ่มเติม เพื่อให้สรรนิพนธ์บรรลุวัตถุประสงค์ที่ว่าต้องการให้สรรนิพนธ์เป็นการแสดงความเป็นไปได้เชิงอุดมคติของงานวิจารณ์ที่แสดงพลังทางปัญญา มากกว่าที่จะเป็นการรวบรวมผลงานที่เป็นตัวแทนแห่งประวัติศาสตร์การวิจารณ์ละครของไทย ผลงานที่ได้นำมาบรรจุในสรรนิพนธ์สะท้อนว่า การวิจารณ์เป็นไปได้หลายทิศทาง นับตั้งแต่การให้สัมภาษณ์ การแสดงปาฐกถา และการเขียน ซึ่งล้วนเป็นการแสดงออกจากบริบท แนวทาง และกรอบคิดที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นในเชิงการเมือง ประวัติศาสตร์ มนุษยศาสตร์ อักษรศาสตร์ และสุนทรียศาสตร์ การแสดงออกเหล่านี้เป็นการสะท้อนความรู้สึกร่วมกันและประสบการณ์ต่างๆ ออกมาเป็นความคิดรวบยอดหรือเป็นประเด็นสำคัญ เพื่อนำมาถ่ายทอดด้วยภาษาที่สละสลวย สื่อความหมายได้ชัดเจน จนเกิดเป็นพลังทางปัญญาต่อผู้ชมและผู้อ่านงานวิจารณ์ ตลอดจนผู้สร้างงาน และเป็นปัจจัยที่สามารถสร้างผลกระทบต่อการพัฒนาทางศิลปะ ชีวิตและสังคม

ผลงานวิจัยครั้งนี้ น่าจะมีส่วนช่วยให้ผู้สนใจได้เกิดความเข้าใจในภาพรวมของพัฒนาการด้านการละครและพัฒนาการด้านการวิจารณ์ละครในประเทศไทย นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ในการนำไปบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนละครในสถาบันต่างๆ ด้วย

ABSTRACT

The research project "Criticism as an Intellectual Force in Contemporary Society" under the aegis of the Thailand Research Fund (TRF) was undertaken from 4 January 1999 to 3 January 2002. Its objectives were to build up a body of knowledge in the criticism of literature, visual arts, drama and music; develop critical skills for those involved or interested in criticism; promote networks of creative artists, critics, scholars and the general public; and create possibilities for the criticism of the arts to reinforce the intellectual and critical culture of contemporary Thai society.

The methodologies employed for the research included investigation and appraisal of documentary sources; interviews; teaching experiments at various levels; workshops in criticism based on commissioned works; and promotion of critical activities in co-operation with various media and educational institutions.

The research results reflect how dramatic criticism development in Thailand is a concomitant characteristic of cultural, social, political conditions of the country. Dramatic criticism, as a written culture, emerged with the Western drama curriculum in universities. As the modern/western drama criticism develops, Thai traditional drama criticism begins to decline. Only a few evidences of Thai traditional drama criticism remain in the form of recorded oral presentations at academic seminars or interviews. Moreover, there is no evidence concerning the criticism of different performing arts from the various regions of Thailand. The results from conducting interviews for this research show that dramatic criticism in Thai society remain an oral tradition rather than a written one. Many practitioners prefer an informal, private oral criticism rather than public criticism. It will take some time before Thai practitioners come to the full understanding and acceptance of the culture of public criticism. Even drama departments at various universities put more emphasis on the practical aspect rather than creating a balanced curriculum that at the same time demands academic and scholarly excellence. In fact, there has been no intention to produce drama critics. Dramatic criticism, therefore, becomes a peripheral activity. Besides, the existing critics face difficult obstacles because the majority of print media do not accord enough space and freedom to criticism. The influences from mass

marketing result in the acquiescence in simple reviews or press reports instead of serious criticism.

All of the above reasons should help explain why the increases in the number of published criticism over the years do not represent distinguished improvement in quality. While the theatre criticism anthology aims to compile critical contributions that are representative of an intellectual force, there are only a limited number of Thai critical works that meet the standards set by this research. Although priority has been given to Thai works, it has not been possible to compile an anthology consisting mainly of Thai works, the difficulty being that works of real quality are penned by a very limited number of critics. The situation has forced the researchers to search for additional contributions from abroad. As a result, the anthology substantiates the claim that criticism can be an intellectual force in society, rather than a representative corpus of Thai criticism reflecting a clear-cut historical development. The anthology possesses a wide variety of forms ranging from interviews, speeches, and various kinds of writings. Individual contributions originate from different cultural contexts, different disciplines, and different thinking modes, such as political, historical, humanistic, literary and aesthetic. Through the various ways of expressions, the experiences of the individual critics are reflected upon and transformed into concepts or major issues that can transmit the intellectual force to the audience, reading public as well as practitioners, thus having an impact on the development in art, life and society.

In conclusion, the research results give an overall picture of the development of drama, and dramatic criticism, propped by an anthology which should prove to be beneficial to drama studies at various institutions.